

ВІДГУК

на дисертацію Заболотної Олени Степанівни

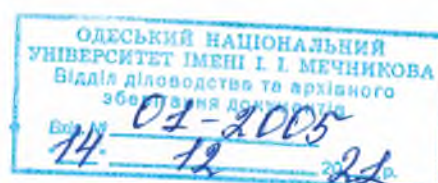
на тему

«Психологічна структура здатності до цілепокладання на різних етапах самореалізації», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 053 «Психологія»

На сучасному етапі розвитку психології як науки, яка стрімко розвивається в межах когнітивного, машинного та нейромодельовання, гуманістична психологія, що є дороговказом до вершини особистісного сходження, знов знаходиться у полі зору вчених та експериментальної перевірки її основних положень. У цьому контексті повернення до процесів самореалізації жінок, яка визначається не лише віковим періодом, а й професійними досягненнями, наявністю життєвих цілей та життєвою перспективою загалом, видається актуальною й своєчасною.

Важливим також вважаємо вивчення цілепокладання та структури здатності до нього, адже надання смислу конкретним життєвим сферам є невіддільною рисою людини, а таке «осмислення» неодмінно приводить до формулювання конкретних цілей як чинника повноцінної самореалізації і самоактуалізації. Також хочемо підтримати дослідження власне жінок, які часто зазнають труднощі на шляху самореалізації через надмірне виконання сімейних обов'язків, існування статево-рольових стигм і т. ін., що зумовлює утворення особистісних лакун, пов'язаних із незадоволеністю потреби у самореалізації, що, своєю чергою, негативно впливає на психологічне благополуччя та задоволеність життям. Самореалізація – це тривалий процес, на шляху якого жінки зустрічаються із різними труднощами, що потребує володіння певними здатностями, зокрема й здатністю до цілепокладання. Незважаючи на важливість проблеми впливу цілепокладання жінки на якість

її життя, структура здатності до цілепокладання у контексті самореалізації жінки не отримала висвітлення у науковій літературі.

Важливим також аспектом дослідження вважаємо те, що у науковій літературі часто можна побачити факти меншої репрезентативності жінок на керівних посадах організацій, що часто супроводжується закидами щодо дискримінації та нехтування правами жінок. Водночас дуже мало досліджень, які намагаються подивитися на процес самореалізації жінок зсередини, крізь призму наявності у них життєвих цілей, їхньої специфіки. Зокрема останні дослідження вказують, що жінки асоціюють владу із наявністю конфліктів та професійним вигоранням, уникаючи постановки життєвих цілей, пов'язаних із досягненнями влади. Тому наукова праця О. С. Заболотної є однією з таких дослідницьких проєктів, які дають змогу глибше підійти до розуміння самореалізації жінок, зокрема з позиції їхніх життєвих цілей та їхньої здатності до цілепокладання. Важливо, що вперше встановлено особливості психологічної структури здатності до цілепокладання на різних етапах самореалізації у жінок. Ця структура представлена інтелектуальним, особистісним та діяльнісним компонентами.

Таким чином, робота вирізняється актуальністю, науковою новизною й практичною затребуваністю. Робота також гарно балансує у вмілому поєднанні теоретичних узагальнень й емпіричних даних, які дали змогу дійти цікавих результатів про систему цілей і цінностей на різних етапах самореалізації жінок, особливості вольових якостей; внутрішню конгруентність/ неконгруентність.

Важливою запорукою високого науково-методологічного рівня представленого дослідження є коректний вибір методологічного апарату, зокрема чітке формулювання мети, предмета, об'єкта дослідження та ключових завдань. Зокрема об'єктом дослідження є цілепокладання як психологічний феномен. Предметом дослідження є психологічні особливості здатності до цілепокладання на різних етапах самореалізації жінок. Авторка мала на меті встановити особливості здатності до цілепокладання на різних

етапах самореалізації жінки. Відповідно до цього коректно сформульовані й завдання дослідження: здійснити теоретичний аналіз вивчення феноменів самореалізації та цілепокладання в психологічній науці; дослідити і порівняти інтелектуальний, особистісний (індивідуально-особистісні якості, систему цінностей) компоненти здатності до цілепокладання у жінок на різних етапах самореалізації; встановити особливості діяльнісного (вольові якості) компонента здатності до цілепокладання у жінок на різних етапах самореалізації; з'ясувати взаємозв'язок та побудувати моделі компонентів здатності до цілепокладання.

Для вирішення поставлених завдань авторка вдало підбрала низку теоретичних, емпіричних та математично-статистичних методів дослідження.

Найвагомішими здобутками дисертантки є висновки про те, що на етапі самоактуалізації, на противагу етапу самоідентифікації, з'являється прагнення до лідерства, але це прагнення пов'язане не стільки з власне потребою в самоактуалізації, як потребою в безпеці. Тоді як на етапі самоідентифікації лідерські тенденції відсутні. Це, на наш погляд, пояснює досить суперечливі дані у сучасних психологічних дослідженнях щодо наявності у жінок життєвих цілей, пов'язаних із потребою у владі. Відповідно до результатів дослідження О. С. Заболотної, ці потреби потрібно вивчати у контексті різних етапів самореалізації жінок.

Цікавим є також висновки про збіг я-реального й я-ідеального на етапі самоідентифікації жінок, тоді як на етапі самоактуалізації ми спостерігаємо розбіжності між я-ідеальним і я-реальним. Саме такі розбіжності і є внутрішнім поштовхом до подальшої самореалізації жінки.

Конгруентність / неконгруентність на різних етапах самореалізації пов'язана власне з діялісною складовою структури цілепокладання. Так, продемонстровано, що досліджувані в обох групах мають певні цілі, але у групі студенток на етапі самоідентифікації спостерігається наявність труднощів з обранням мети, тоді як жінки, що знаходяться на етапі самоактуалізації процесу самореалізації, спрямовані на певний результат у

власній діяльності, тобто вміють ставити перед собою чіткі цілі для окремих дій.

Узагальнення, викладені авторкою у висновках, свідчать про досягнення мети та вирішення поставлених дослідницьких завдань.

Попри високий науково-теоретичний рівень запропонованого дослідження, його актуальність, наукову новизну і практичну значущість деякі аспекти викликають низку зауважень та додаткових осмислень.

1. Розуміючи складність теоретичного узагальнення праць із проблеми цілепокладання, зокрема дослідження структури цілепокладання з позиції системного, структурного, функціонального, особистісного, діяльнісного, динамічного і ресурсного підходів, все ж таки вважаємо брак посилань на сучасні зарубіжні дослідження (M. Hennecke, T. Czikmantor, & V. Brandstätter, 2019), представників когнітивного підходу. Зокрема цілепокладання у структурі ефективного прийняття рішень та зв'язку останнього із самореалізацією. Це дало б можливість краще поглянути на інтелектуальну складову у структурі здатності до цілепокладання у жінок відповідно до етапу самореалізації.

2. Підкреслюючи важливість авторської методики для вивчення інтелектуального компонента здатності до цілепокладання дослідниця використала авторську анкету на виявлення наявності мети. Водночас хотілося б підкреслити нестачу детального викладу цього дослідницького інструменту у дисертації. Так, авторка описує відомі методики Т. Лірі та Ш. Шварца майже на 4 сторінках тексту (с. 56-58), тоді як детальний опис авторської методики натомість дав змогу б використовувати її у подальших дослідженнях. Наголошуємо на цьому, бо власне досліджень цілей жінок відповідно до етапу самореалізації не достатньо, тому цей напрям вважаємо науково цінним та практично значущим. Загалом хотілося б виступити «адвокатом» інтелектуальної складової у структурі здатності до цілепокладання, бо саме їй приділено найменше уваги. Можливо, це пов'язано з тим, що у теоретичному аналізі когнітивний підхід залишився

поза увагою дослідниці.

3. При описі факторного аналізу структури здатності цілепокладання відповідно до етапів самореалізації до (табл. 3.25; 3.26) хотілося б більше отримати якісної інтерпретації даних. Автор грамотно здійснила саму процедуру факторного аналізу й відобразила дані, водночас нам не вистачило зіставного аналізу факторних моделей здатності до цілепокладання на етапах самоідентифікації й самоактуалізації, а також можливих пояснень цих моделей з позиції вікових та професійних особливостей представниць двох вибірок дослідження.

4. У роботі є неточності в оформленні, зокрема змістові, стилістичні й орфографічні огріхи, наприклад, українською мовою коректно використати фактори, а не чинники, що визначаються з допомогою факторного аналізу (с. 167-170). Висновки до розділів мали б вирізнятися більшим рівнем узагальнення.

Незважаючи на зроблені зауваження, дисертаційна праця О. С. Заболотної на тему «Психологічна структура здатності до цілепокладання на різних етапах самореалізації» є суттєвим внеском у психологію самореалізації, охоплює ґрунтовний теоретичний аналіз, комплексне експериментально-діагностичне дослідження, що робить значний поступ у впорядкуванні узагальнень із проблеми розуміння структури здатності до цілепокладання у жінок.

Дисертація ґрунтується на значній кількості сучасних досліджень (211). Дисертаційне дослідження відповідає паспорту спеціальності 053 «Психологія». Ознак плагіату у дисертаційній праці О. С. Заболотної на тему «Психологічна структура здатності до цілепокладання на різних етапах самореалізації» не виявлено.

Рівень аналізу досліджуваної проблеми, глибина теоретичних узагальнень, створених дисертантом, логіка та послідовність викладеного матеріалу свідчать про високий науково-теоретичний рівень авторки дисертаційної праці та наскрізне проникнення у досліджувану проблему.

Підсумовуючи вищевказане, можна зробити висновок, що за актуальністю, методологічними підходами та методичним рівнем, обсягом проведених досліджень, теоретичним і науково-практичним значенням дисертаційна робота О. С. Заболотної на тему «Психологічна структура здатності до цілепокладання на різних етапах самореалізації» є самостійним, цілісним, завершеним науковим дослідженням, яке демонструє наукову новизну, теоретичне та практичне значення, нові науково обґрунтовані теоретичні та експериментальні результати та вирішує актуальне завдання у сфері психології самореалізації жінок.

Виходячи з викладеного вище, можна зробити загальний висновок, що дисертаційна праця О. С. Заболотної на тему «Психологічна структура здатності до цілепокладання на різних етапах самореалізації» є значним внеском у розроблення сучасних проблем психології, як за змістом, так і за оформленням відповідає вимогам п. 10 Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 06 березня 2019 р., а її авторка, Олена Степанівна Заболотна, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 053 – «Психологія».

Офіційний опонент:
доктор психологічних наук,
професор, проректор з науково-педагогічної
роботи та міжнародної співпраці
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

Лариса ЗАСЄКІНА

